

Делінський Олександр Аркадійович

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства,

кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасна практика міжнародного партнерства свідчить про те, що чимало розбіжностей та спорів, які виникають під час виконання зовнішньоекономічних контрактів, вирішуються міжнародним комерційним арбітражем (МКА), престиж якого сьогодні є безумовним. Він історично виник у Великобританії та на Європейському континенті. Широкого ж визнання й відповідного правового статусу він набув лише у XX ст.

У більшості країн спори, що виникають під час виконання зовнішньоекономічних контрактів, розглядаються в арбітражному (третейському) порядку в міжнародних комерційних арбітражних судах із виключенням підсудності цих спорів державним судам. Слід зазначити, що цьому сприяє розвиток національних законодавств про арбітраж, його договірно-правова уніфікація.

Найбільш значущим і представницьким універсальним міжнародним документом є **Нью-Йоркська конвенція ООН про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень** (1958 р.). Конвенція встановлює механізм гарантій для виконання іноземних арбітражних рішень, винесених не тільки в державах-учасниках, але і в будь-яких інших країнах. Її норми гарантують визнання арбітражних угод, що виключають спори з юрисдикції державних судів. Конвенція зобов'язує держави визнавати і виконувати іноземні арбітражні рішення так само, як і вирішення власних арбітражів [1, с. 87].

Серед регіональних міжнародних угод найбільший інтерес викликає **Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж** (м. Женева, 1961 р.). Вона була розроблена під егідою Економічної комісії ООН для Європи і набрала чинності 7 січня 1964 р. Положення конвенції цілком поширюються на Україну, яка її ратифікувала 18 березня 1963 р. Конвенція застосовується до всіх видів МКА за умови, що сторони, які передали спір на арбітражний розгляд, мають місце знаходження на території різних держав-учасників [2].

Арбітраж – це «найвищий пілотаж юриспруденції», і країни, де розвивається міжнародний арбітраж, будуть завжди серед розвинених правових систем. Чи достатнім та сучасним є правове регулювання міжнародного арбітражу в Україні? Відповідь на це питання може надати тільки практика, але слід зазначити, що Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» виходить з визнання корисності арбітражу як методу, що широко застосовується для вирішення спорів, які виникають у сфері міжнародної торгівлі, враховує положення про такий арбітраж, які містяться в міжнародних договорах України, насамперед у вище зазначених конвенціях. В основу Закону покладено Типовий закон про міжнародний торговий арбітраж, прийнятий у 1985 році Комісією ООН з права міжнародної торгівлі і схвалений Генеральною Асамблеєю ООН для можливого використання державами у своєму національному законодавстві, що забезпечує однаковий підхід до правового регулювання міжнародного комерційного арбітражу в цих державах.

Функціонування арбітражу, як і інших альтернативних способів вирішення спорів в Україні, ґрунтується, насамперед, на конституційному положенні про те, що кожен має право захищати свої права свободи від порушень і протиправних посягань будь-яким не забороненим законом способом (стаття 55 Конституції України) [3]. Одним з таких загальноприйнятих способів вирішення цивільно-правових спорів є звернення

до арбітражу - інституційного або утвореного сторонами для вирішення конкретного спору (ad hoc).

Правовий статус Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, тобто його правосуб'єктність, організація діяльності, компетенція, закріплені: Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 р.; Положенням про Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України, що є Додатком 1 до зазначеного Закону; Регламентом Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України [4].

01.01.2018 року набув чинності новий Арбітражний регламент МКС при ТППУ (далі – Регламент), який розроблено із урахуванням світових тенденцій в арбітражі та реформи процесуального законодавства України, а також зі збереженням власного виняткового досвіду вирішення спорів, що дозволяє ефективно вирішувати зовнішньоекономічні спори, віднесені до компетенції Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (далі — ICAC).

На відміну від інших арбітражних інститутів, ICAC не потребує введення інституту надзвичайного арбітра, оскільки відповідно до п. 5 Положення МКАС при ТППУ та ст. 25 нового Регламенту голова ICAC приймає, до сформування складу Арбітражного суду, за письмовим клопотанням будь-якої сторони, якщо визнає таке прохання обґрунтованим, постанови про встановлення розміру і форми забезпечення вимоги (забезпечувальні заходи), які є обов'язковими для сторін і діють до винесення остаточного арбітражного рішення [5].

Слід звернути увагу, що сторона спору може заявити таке клопотання про застосування забезпечувальних заходів без жодної додаткової плати.

Водночас, Регламент містить новий розділ «Забезпечувальні заходи». У зазначеному розділі визначені умови та підстави для вжиття забезпечувальних заходів; закріплено принцип співрозмірності забезпечувальних заходів та

позовних вимог; передбачена можливість зміни та скасування забезпечувальних заходів; введено поняття зустрічного забезпечення; передбачена можливість надання альтернативного зустрічного забезпечення шляхом внесення грошових коштів на рахунок ТППУ або надання банківської гарантії чи іншого фінансового забезпечення; реалізована можливість сторони звернутися до компетентного державного суду за вжиттям заходів забезпечення поданого до ІСАС позову.

Не зважаючи на те, що ІСАС швидко та оперативно вирішує спори (90% справ вирішуються у строк, що не перевищує 6 місяців), автори змін врахували потреби користувачів арбітражних послуг та запровадили процедуру прискореного арбітражного розгляду. Умова: сторони передбачили це в арбітражній угоді або домовилися про це до подання відповідачем відзиву на позовну заяву. Прискорений розгляд справи здійснюється на підставі тільки письмових матеріалів без проведення усного слухання у складі одного арбітра, якщо сторони не домовилися про інше. Сторонам необхідно подати позовну заяву і відзив на неї, а у відповідних випадках — зустрічну позовну заяву та заперечення на неї.

При прискореному арбітражному розгляді загалом строк розгляду справи не перевищуватиме 2-х місяців, оскільки Регламентом встановлюються чіткі та стислі строки для кожної процесуальної стадії:

- 15 днів для сплати позивачем арбітражного збору;
- 10 днів для надання відзиву на позовну заяву та/або подання зустрічного позову;
- 10 днів для призначення сторонами одноособового арбітра;
- до 20 днів для винесення арбітражного рішення по справі.

У разі проведення усного слухання справи повістка надсилається за 15 днів до проведення слухання.

Ще одна важлива новела — значно розширені норми, які регулюють процес доказування у ІСАС. Так, Регламент ІСАС встановлює чіткі вимоги до письмових доказів, вводить нове поняття «електронні докази» та вимоги до них, уточнює правила доказування, надає Арбітражному суду право провести огляд речових доказів, огляд місця або розпорядитися про їх огляд експертом, призначеним складом Арбітражного суду.

Також Регламентом надається право Арбітражному суду або стороні за згодою Арбітражного суду звернутися до компетентного суду з проханням про сприяння не тільки у витребуванні доказів, а й про допит свідка. Документ визначив статус свідків та правила їх залучення до участі у розгляді справи.

Новий Регламент ІСАС встановлює про активну роль Арбітражного суду у процесі. Так, Арбітражний суд на свій розсуд може вимагати від сторін подання додаткових документів та/або доказів, запитувати надання третіми особами доказів, призначати проведення експертизи або викликати і заслухати свідків у справі.

Також виділено дві категорії експертів: експерти, призначені стороною, та експерти, призначені складом Арбітражного суду. Окремо врегульовано порядок залучення таких експертів до участі у розгляді справи.

З'явилася нова стаття, що регламентує визначення ціни позову. Слід відмітити, що у Регламенті відсутнє поняття немайнового позову. Ціна позову про визнання або зміну правовідносин визначається, виходячи з вартості предмета правовідносин на момент подання позову.

Що важливо, встановлено максимальний розмір арбітражного збору при ціні позову понад 50 000 000 доларів США — не більше 350 000 доларів США [5]. Водночас, домовлятися з опонентом буде доволі вигідно: при винесенні складом Арбітражного суду рішення на узгоджених сторонами умовах у першому засіданні позивачу повертається без реєстраційного збору 25% арбітражного збору. Решта арбітражного збору розподіляється між сторонами

порівну, якщо сторони у мировій угоді не погодили інший розподіл арбітражного збору.

Таким чином, Регламент ICAC 2018 вдосконалює правове регулювання арбітражного процесу, відповідає всім вимогам сьогодення, сприяє утвердженню ICAC як одного з найбільш знаних та авторитетних центрів Центральної та Східної Європи.

Список використаної літератури:

1. Боярська З. І. Міжнародне комерційне право: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2001. — 143 с.
2. Европейская конвенция о внешнеторговом арбитраже від 07.01.1964 року / Верховна рада України офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_069
3. Конституції України від 28 червня 1996 року / Верховна рада України офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Закон України Про міжнародний комерційний арбітраж від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII / Верховна рада України офіційний веб-портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>
5. Регламент міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України від 01.01.2018 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Reglament-ISAS-pry-TPP-Ukrayiny.pdf>